

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ב

א [טז] דודי לי ואני לו, הוא לי לאלהים ואני לו לאומה, הוא לי לאלהים (שמות כ') אני ה' אלהיך, ואני לו לעם ואומה, שנא' (ישעיה נ"א) הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי חזינו, הוא לי לאב ואני לו לבן, הוא לי לאב (שם /ישעיהו/ ס"ג) כי אתה אבינו (ירמיה ל"א) כי הייתי לישראל לאב, ואני לו לבן (שמות ד') בני בכורי ישראל (דברים י"ד) בנים אתם לה', הוא לי לרועה (תהלים פ') רועה ישראל האזינה, ואני לו לצאן (יחזקאל ל"ד) ואחנה צאני צאן מרעיתי, הוא לי לשומר, (תהלים קכ"א) הנה לא ינום ולא יישן וגו', ואני לו לכרם, שנא' (ישעיה ה') כי כרם ה' צבאות בית ישראל, הוא לי במקניאין ואני לו במכעיסין, הוא לי במקניאין שהכה בכורי מצרים, שנא' (שמות י"ב) ועברתי בארץ מצרים (שם /שמות י"ב/) ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור, ואני לו במכעיסין שזבחתי לאלהי מצרים, וכן (שם /שמות י"ב/) ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, ואני זבחתים לו, שנא' (שם /שמות ח') הן נזבה את תועבת מצרים, וכן (שם /שמות י"ב) ויקחו להם איש שה לבית אבות, הוא אמר לי אל יחסר המזג, שנא' (שיר /השירים/ ז') שרך אגן הסהר אל יחסר המזג, ואני אמרתי לו את הוא רחמי טבא לא לחסר טבותך לעולם, המד"א (תהלים כ"ג) ה' רועי לא אחסר, אמר רבי יהודה ב"ר אלעאי הוא זמרני ואני זמרתיו, הוא קלסני ואני קלסתיו, הוא קראני אחותי רעיתי יונתי תמתי, ואני אמרת ליה זה דודי וזה רעי, הוא אמר לי הנך יפה רעיתי, ואני אמרתי לו הנך יפה דודי אף נעים, הוא אמר לי (דברים ל"ג) אשריך ישראל מי כמוך, ואני אמרתי לו (שמות ט"ו) מי כמוך באלים ה', הוא אמר לי (שמואל ב' ז') ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ואני מיחדת שמו בכל יום פעמים (דברים ו') שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, לכשיהיה לי דבר ולא תבעתי אלא מידו, שנאמר (שמות כ') ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים וגו', וישמע אלהים את נאקתם, וירא אלהים את בני ישראל, וכשיהיה לו דבר לא תבע אותו אלא ממני ומידי, שנא' (שם /שמות/ י"ב) דברו אל כל עדת ישראל לאמר, כשיהיה לי דבר לא תבעתי אלא מידו, שנא' (שם /שמות/ י"ד) ופרעה הקריב וישאו בני ישראל וגו', וכשיהיה לו דבר לא תבע אלא ממני, שנאמר (שם /שמות/ כ"ה) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, וכשיהיה לי צרה לא תבעתי אלא ממנו (שופטים ד') ויצעקו בני ישראל אל ה' כי תשע מאות רכב ברזל לו והוא לחץ את בני ישראל בחזקה וגו', מהו בחזקה בחירופין וגידופין, כשיהיה לו דבר לא תבע אלא ממני, שנאמר (שמות כ"ה) ועשו לי מקדש.

רש"י שמות פרק יב

(ו) והיה לכם למשמרת - זה לשון בקור שטעון בקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטה, ומפני מה הקדים לקחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה כן בפסת דורות, היה ר' מתאי בן חרש אומר הרי הוא אומר (יחזקאל טז ח) ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים, הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם ז) ואת ערום ועריה, ונתן להם שתי מצות דם פסת ודם מילה, שמלו באותו הלילה, שנאמר (שם ו) מתבוססת בדמיק, בשני דמים, ואומר (זכרי' ט יא). גם את בדם בריתך שלתתי אסיריך מבור אין מים בו, ולפי שהיו שטופים בעבודה זרה אמר להם (פסוק כא) משכו וקחו לכם, משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצוה:

שם משמואל ויקרא פרשת אחרי

וכמו כן יש לומר האי בעשור לחודש ניסן ויקחו להם איש שה לבית אבות דישראל הנאמר להם בר"ה שיכינו לעצמם לעשות פסת ולמיכל על פתורא דאבוהון, הי' כל איש מטהר את לבבו ובודק בכל יום ויום יותר עמוק עד שביום העשירי הגיעו לעומק העשירי הנקרא תעלומות לב ונתגלה שורש ישראל שאין להם אלא לב אחד לאביהן שבשמים, ובזה הכת מסרו נפשם ליקח אלוהיהם של מצרים ולקשרו בכרעי המטה לעשות ממנו קרבן פסת:

זוהר כרך ב (שמות) פרשת בא דף לו עמוד ב

ודכונא דא לא ישתצי מישראל לדרי [לח א] דרין דאי לא הוה חילא וגבורתא דקודשא ב"ה כל מלכי עמין וכל חרשי עלמין וחכימי עלמין לא יפקון לישראל מן עבודתא דשרא קטרין דלהון ותבר כל אינון כתרין בגין לאפקא לון, על דא כתיב (ירמיה י') מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך, בכה ר"ש ארים קליה ואתנח אמר קנטורא דקיטפא אשתכח חשבתון דשכח קודשא בריך הוא כמה זמנין (דברים ה) אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שם טז) הוציאך יי' אלהיך

ממצרים (שם ה) ויוציאך יי' אלהיך משם (שמות יב) הוצאתי את צבאותיכם (שם יג) זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים (דברים ד) ויוציאך בפניו בכחו הגדול ממצרים (שמות יג) הוציא יי' אתכם מזה, אלא תאנא יי' כתרין אינון לתתא כגוונא דלעילא וכלהו סתימין בתלתא אלין דאמרן, ותלת קשרין קשירו בהו על ג' דרגין אלין דבהו עבדו דישראל לא יפקון משעבודהון לעלמין, זכאין אתון אברהם יצחק ויעקב דבזכותכון שריאו קטרין וקודשא ב"ה דכר תלת קטרי מהימנותא דלכון הדא הוא דכתיב (שם ב) ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב, את אברהם הא קשרא חדא דאברהם, את יצחק הא קשרא תניינא דיעחק, ואת יעקב הא קשרא תליתאה שלימתא דיעקב, תנא כל זמנין וחגיגין ושבתין כלהו דזכרנא להאי ועל האי אתקיימו כלהו דאלמלא האי לא הוה נטורא דזמנין וחגיגין ושבתין, ובגיני כך לא אשתצי דכונא דמצרים מכל זמנין וחגיגין ושבתין, ת"ח דינא (ס"א דא) הוא יסודא ושרשא דאורייתא וכל פקודוי וכל מהימנותא שלימתא דישראל, ועוד אמאי לא הוה ביממא דשאלתו, תנינן כתיב היום אתם יוצאים וכתוב הוציאך יי' אלהיך ממצרים לילה, אלא תאנא עקרא דפורקנא דישראל לא הוה אלא בלילה דליליא שרא קטרין ועבד נוקמין ויומא אפיק לון בריש גלי הדא הוא דכתיב (במדבר לג) יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים,

מתוך שיחות אבי מורי ראש הישיבה שליט"א

ממשיך הזוהר ומספר (שמות לת, א) על הקרשי שהיה ביציאת מצרים, שישראל היו במצב של כישוף, של קרשי ודיכאון. שפלות כזאת שבכלל לא הייתה להם מחשבה להרים ראש, כל כיוון כזה היה נשמע להם הזוי ולא מציאותי. אולי ככה ניתן להסביר את דברי משה על ישראל שהם לא יאמינו לו ולא ישמעו בקולו (שמות ד, א). לישראל נהיה טבע של עבדים, המצרים השפיעו עליהם ודיכאו אותם כל כך, עד שבתודעה של ישראל נקבע שהמצרים הם בכורים וישראל הם עבדים. המהפכה הייתה מכירא עמיקתא לאיגרא רמא. לצאת פתאום ממצב כזה של שפלות! כשרבי שמעון בר יוחאי אמר את הדברים האלה הוא בכה, הוא אמר שהמישים פעמים בתורה מוזכרת יציאת מצרים וזה לא בכדי. יציאת מצרים הייתה מהפכה מהמצב הכי נמוך שיכול להיות למצב חדש לגמרי, אל מצב הפוך. כשתלמיד רבי שמעון בר יוחאי שמעו את הדברים האלה, כך מספר הזוהר, הם באו לפניו, נישקו את ידיו, בכו ואמרו: זהו רבי שמעון בר יוחאי שפוחת את סודות החכמה! ישראל היו קשורים בקשרי כישופים בצורה חזקה מאוד, ולמרות זאת בזכות שלושה קשרים של האבות, אומר רשב"י, נפרמו קשרי הכישוף. קשרי הקודש גברו. אם כן, מכת בכורות היא מכה מכריעה גם מבחינה רוחנית, היא זו שקובעת את עניינם של ישראל.

מתוך עולת ראייה מגיד

"מתחיל בגנות ומסיים בשבח", להורות שהגנות היא צורך השבח. מתחיל בגנות של "עברים היינו". אמנם העבדות ודאי גרמה כמה דברים רעים, כמה תכונות נשחתות, ואצ"ל רעות וצרות בהוה שלה לאותם הסובלים אותה אז, אבל גם תכונת ההכנעה, וההשתעבדות למי שראוי להשתעבד, להיות עבד ד' באמת, להיות יכולים לבטל הרצון העצמי והנטיה העצמית בשביל קבלת עול מלכות שמים, שישראל מצטיינים בה, ושהביאו בזה ועתידים להביא טובה רבה להם ולעולם, גם זה ההכשר נקנה ע"י קנין העבדות והרגל השיעבוד, שאחרי שסיגיו יצורפו, וכת השפלות המוריד את ערך האדם יוסר, ע"י התרוממות הנפש של גאון שם ד' ותפארת הוד החיים המלאים כל טוב, שיברך ד' בהם את עמו באחרית הימים, כמה מעטר ומשלים את כלל התכונה הכללית שבאומה יהיה אז אותו רושם העבדות, אותו התמצית המצטרף לשובה שישאר אחר הויקוק. ורק הוא ישלים את החירות הגמורה, בהיות האדם כ"כ בן חורין עד שיוכל בחירותו המוחלטת ג"כ לשעבד עצמו במקום הראוי, ולהיות עבד במקום שהעבדות היא החירות האמיתית. "אל תירא עבדי יעקב".